

HET SCHOOLREGLEMENT VAN BRUNO DUYSBURGH UIT BLANKENBERGE (1766)

P. POPPE°

1. INLEIDING

De hoofdstroom van de lopende historiografie brengt een geleidelijke ommekeer in de geschiedschrijving omwille van haar inhoudelijke vernieuwing, waarin de belangstelling voor de «kleine man» centraal staat. De eenzijdige aandacht, die de historici van weleer voor oorlogen, instellingen en leidersfiguren opbrachten, is voor een meer mensbetrokken geschiedschrijving geweken. In het spoor van deze historische blikverruiming gaat onze belangstelling al van in onze studententijd uit naar de geschiedenis van de nauwelijks opgemerkte gewone mensen, en wel in het bijzonder naar het onderwijs dat ze in hun kindertijd genoten.

Bij dit onderzoek ontdekten we een bron die, ondanks haar geografische en chronologische beperkingen, het eenmalige voldoende overstijgt om ze tot voorwerp van een afzonderlijke bijdrage te maken. Het document mag immers bijna uniek genoemd worden. De historici die een studie maken over het volksonderwijs, zijn meestal genoodzaakt hun archiefonderzoek te verrichten op basis van lokaal rekeningenmateriaal¹, waarin de onderwijsposten doorgaans jarenlang dezelfde luttele stereotiepe zinnen bevatten², en de dekenale en bisschoppelijke visitatieverslagen, die ook vaak slechts erg karige

° Lic. geschiedenis ; Veldstraat 110, 8340 Damme.

1. We bedoelden de parochierekeningen (deze beschrijven het financieel beheer van de parochie als burgerlijke entiteit), de dis- en kerkrekeningen.

2. De griffier schreef de post van het vorig jaar in regel geheel of grotendeels gewoon over.

informatie verstrekken³. Vandaar dat we ons ongemeen verheugden, toen we in de loop van het onderzoek voor onze licentiaatsverhandeling⁴, een bijzonder boeiend schoolreglement terugvonden. Het gaf ons immers een enig inzicht in de door vermelde bronnen wat verwaarloosde facetten van het volksonderwijs. Bovendien liet dit document ons toe veel gedetailleerde informatie te verkrijgen met betrekking tot de onderwijsgeschiedenis van Blankenberge. Daar deze parochie met zijn 1.000 communicanten⁵ de volkrijkste gemeenschap van het decanaat Damme was, hoeft de bredere historische waarde van het betrokken schoolreglement niet verder uitdrukkelijk onderstreept te worden⁶.

De figuur van Bruno Duysburgh, die het reglement opstelde, verdient een passende aandacht. Deze Blankenbergse schoolmeester⁷, werkte in 1766 een reglement uit dat bestemd was voor alle onderwijskrachten van de parochie⁸. Zijn gedragsregels hadden als eerste doel *de ongemaniertheydt soo in de gedaegde als de beginnende jonckheydt* uit te roeien. Tevens wenste hij de jeugd de liefde tot

3. Het concilie van Trente (1545-1563) bepaalde onder meer dat de dekens verplicht waren jaarlijks alle parochies van hun dekenij te bezoeken en over elk daarvan een geschreven relaas naar de bisschop te sturen. De pastoor, aangewezen verslaggever van het dorp, diende hierbij onder meer mee te delen of er op de parochie een school was, wie les gaf, enz. Hetzelfde concilie schreef ook voor dat de bisschop of zijn plaatsvervanger ten minste om de twee jaar alle parochies van zijn bisdom zou bezoeken.

4. P. POPPE, *Het volksonderwijs in het decanaat Dame in de 17de en 18de eeuw*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling Leuven, 1985 (promotor M. Cloet).

5. ID., *o.c.*, p. 24. We vonden het document in het Bisschoppelijk Archief te Brugge onder de parochiebundels reeks F nr 27 : Blankenberge. Het bestaat uit drie stukken : het verzoekschrift, de tekst van het reglement, en de correcties. Deze laatste werden overgemaakt per brief van 6 april 1767. Van het verzoekschrift en het reglement zijn er twee kopieën, resp. van 13 okt. 1766 en van 13 mei 1767. Laatsgenoemde publiceren wij in bijlage, samen met de correcties.

6. Onder het decanaat Damme ressorteerden sinds 1618 volgende parochies : Blankenberge, Bredene, Damme, Dudzele, Heist, Hoeke, Houtave, Klemkerke, Knokke, Lissewege, Meetkerke, Nieuwmunster, Oostkerke, Ramskapelle, Stalhille, Uitkerke, Vlissegem, Wenduine, Westkapelle en Zuienkerke.

7. Cfr. *Bijlage, A : Ende gemerckt den suppliant nu den tijdt van twee jaeren is aenveert als schoolmeestere...*

8. Cfr. *Bijlage, A : ... noodig is te stellen ofte ordonneren sekere punten van cueren ofte weth, de welcke de schoolmeesters der gesejde stadt schuldig sullen wesen te onderhouden...*

Christus, Onze-Lieve-Vrouw en de heiligen, alsook de naastenliefde in te prenten. Hij was er van overtuigd dat van de goede opvoeding van de jeugd, het welvaren van de hele staat afhing⁹. Duysburgh liet zijn ontwerp van reglement aan de stadsmagistraat geworden met de vraag het, in overleg met bisschop Caimo (1754-1775), verder uit te werken en op te leggen. De stadsmagistraat van Blankenberge bracht er op 6 april 1767 enkele wijzigingen in aan¹⁰. Het pleit voor de Blankenbergse schoolmeester dat geheel zijn ontwerp zo goed als letterlijk werd overgenomen door bisschop Caimo¹¹ en door deze als Blankenbergse schoolreglement werd afgekondigd. ... *op peyne naer eysch van 't delict geboet te worden ofte de saecke sulckx verdienende van de voornoemde heeren het schoolhouden geinterdicteert te worden*¹², dienden alle Blankenbergse onderwijskrachten zich van dat moment aan deze statuten te onderwerpen.

In onderhavige bijdrage willen we een waaier van punten uit het schoolreglement uitdiepen. Aldus zal een beeld geschetst worden van het catechismusonderricht en volksonderwijs in de tweede helft van de 18de eeuw. Daarnaast zullen we aantonen dat de normatieve bepalingen ook «in de praktijk» werden toegepast.

II. ANALYSE VAN HET SCHOOLREGLEMENT

1. Het catechismusonderricht voor de kinderen

Het oudste onderwijs was datgene dat door de geestelijkheid werd gegeven aan de kinderen ter voorbereiding van hun eerste Heilige Communie. Arme kinderen, vroeg ingeschakeld in het arbeidsproces, hadden toen niet de mogelijkheid overdag school te lopen. Teneinde de religieuze opvoeding van deze jongeren te verzekeren, zorgde de kerkelijke overheid voor onderricht op zondag en beval ze de jeugd present te zijn. In de steden werden voor deze kinderen de zogenaamde zondagsscholen opgericht, terwijl op het platteland op zondag catechismusonderricht voor alle kinderen werd verstrekt.

9. Cfr. *Bijlage, A* : ... *aende goede opvoedinge der kinderen gedependeert het welvaeren der geheele republicque...*

10. Cfr. *Bijlage, C*.

11. Bisschoppelijk Archief te Brugge, *Acta episcopatus* (voortaan B.A.B., AE.) B. 67, f. 83^v.

12. Cfr. *Bijlage, art. II*.

Posten in rekeningen waar *aencopen van de prusen voor de kijnderen comende naer de christelycke onderwyssinghe* te lezen staat, mogen tegen deze achtergrond geplaatst worden.

Het Blankenbergse schoolreglement verschaft ons heel wat informatie in verband met de religieuze opvoeding van de jeugd. Zo kunnen we achterhalen wie deze zaak op zich moest nemen, op welke tijdstippen hij dit behoorde te doen, welke inhoud hij exact aan het onderricht diende te geven en welke maatregelen hij tegen het absentisme van de kinderen kon treffen.

a. De verantwoordelijken

Zorg dragen voor de catechese en de voorbereiding op de eerste communie behoorde tot de ambtelijke verplichtingen van de pastoor¹³. Ons onderzoek wees uit dat in het decanaat Damme het onderwijzen van de jeugd in de geloofsleer inderdaad meestal persoonlijk door de pastoor werd waargenomen. Wanneer op een parochie de communicantencijfers evenwel hoog opliepen, werd hij bijgestaan door een *vice-pastor* (18de eeuw). Eveneens bleek dat de hulp van de schoolmeester onontbeerlijk was voor vlot verloop van het catechismusonderricht¹⁴. In die lijn verlangde het schoolreglement van de onderswijskrachten dat ze hun leerlingen precies om 1 uur 's middags naar de kerk zouden begeleiden, ze stil plaats deden nemen en gedurende de hele catechismusles bij hen bleven¹⁵. Tevens hadden ze de taak verzuimers te berispen¹⁶ en erop te letten dat de aspirant-communicanten alle zondagen na de catechismus nableven om tijdens de vespers en het lof *allengskens de godvruchtigheyt hun in te planten*¹⁷. Tenslotte dienden ze alle zaterdagnamiddag de catechismus op school voor te bereiden¹⁸.

13. B. JANSSENS de BISTHOVEN, *De parochiepriesters en de zielzorg* - M. CLOET e.a., *Het Bisdom Brugge (1559-1984). Bisschoppen, priesters, gelovigen*. Brugge, 1985², p. 216.

14. P. POPPE, *o.c.*, p. 40.

15. Cfr. *Bijlage*, art. X.

16. Cfr. *Bijlage*, art. XI.

17. Cfr. *Bijlage*, art. XIV.

18. Cfr. *Bijlage*, art. XII en de correctie, *bijlage C*.

b. Tijdsbepaling

Bisschop W. Bassery had reeds in zijn statuten van 16 juni 1693 bepaald dat de catechismus moest worden uiteengezet op zon- en feestdagen, voor of na de vespers en dit gedurende ten minste een half uur¹⁹. Het uit 1716 daterend dekenaal visitatieverslag van Dominicus Galle, meldde dat in het decanaat Damme het catechismusonderricht meestal 's middags om één uur gehouden werd.

Ook in het dekenaal verslag van Bernardus Alexander Ryelandt (1764) werd van bijna alle parochies gezegd wanneer de catechismuslessen gegeven werden. Net zoals in de vorige decennia was het gebruikelijk dat de pastoor meestal na de middag, juist vóór de vespers, het jeugdige volkje toesprak²⁰.

Bruno Duysburgh legde dus vooral de traditie vast in het reglement, wanneer hij bepaalde dat de leerkrachten de kinderen alle zondagen om één uur precies (*als dan maer en magh de kercke geopent worden*) naar de kerk dienden te begeleiden voor het catechismusonderricht²¹.

c. Inhoud

Teneinde de jeugd van alle ketterse invloeden te vrijwaren, bepaalde het Mechels provinciaal concilie van 1607 dat de pastoors de kinderen met bijzondere zorg dienden in te wijden in de belangrijkste geloofspunten van de *doctrina christiana*²². De parochieherders moesten het jonge volkje een aantal essentiële formules en gebeden aanleren, zoals het kruisteken, het onzevader, het weesgegroet, de geloofsbelijdenis en de tien geboden, alsook de betekenis van de zeven sacramenten. Als onderwijsmethode werd voorgeschreven dat de kinderen de vragen en antwoorden van de Mechelse catechismus

19. L. DECLERCK, *Willem Bassery, dertiende bisschop van Brugge, (1690-1706). Een biografie en een bijdrage tot de studie van zijn pastoraal beleid*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven, 1983, p. 122.

20. P. POPPE, *o.c.*, p. 42.

21. Cfr. *Bijlage*, art. X.

22. B. VANDENBUSSCHE, *Het onderwijs*, - M. CLOET e.a., *Het bisdom Brugge*, p. 137.

uit het hoofd zouden leren²³. Dit handboek bij uitstek voor het godsdienstonderwijs was een samenvatting van de gehele geloofs- en zedenleer van de Kerk en werd gekenmerkt door een dogmatisering van evangelie en traditie, alsook door een onverholven anti-protestantse inslag²⁴. Onderzoek wees uit dat in de dekenij Damme de Mechelse catechismus — zowel in de 17de als 18de eeuw — praktisch overal gebruikt werd²⁵.

Bruno Duysburgh besteedde nog wat aandacht aan de methode voor het catechismusonderwijs. Hij schreef voor dat de leerlingen, ter voorbereiding van hun onderricht op zondag²⁶, op zaterdagnamiddag om beurt de lessen van de Mechelse catechismus dienden op te zeggen. Tevens hadden de schoolmeesters de taak erover te waken dat tijdens de onderrichting in de kerk de kinderen niet praatten of lachten; ze mochten ook niet, uit eerbied voor de Kerk, staan of knielen rond of op de communiebank en de preekstoel²⁷.

d. Absenteïsme

Toch waren niet alle moeilijkheden opgelost wanneer het vicariaat en de bisschoppen erin slaagden de pastoors tot geregeld onderricht te bewegen. Opdat de jeugd overtuigd zou worden van de contrareformatoische formulering van de geloofswaarheden, moest het onderwijs niet alleen gegeven, maar ook gevolgd worden. Daar de kinderen en hun ouders de lering niet altijd op prijs stelden, was het vaak een probleem de jongeren voor de catechismuslessen bij elkaar te krijgen. De geestelijkheid trachtte de ouders te dwingen hun kroost naar de lessen te zenden. Zo stelde bisschop Bassery in zijn statuten van 1694 dat alle huisvaders hun kinderen naar de catechismuslessen dienden te sturen en dat ze, in geval van nalatigheid,

23. L. DECLERCK, *o.c.*, p. 122. De decreten van de bisschoppen W. Bassery (16 juni 1693) en J. B. de Castillion (21 maart 1747) bekrachtigden deze bepalingen. Zie L. DECLERCK, *o.c.*, p. 122 en B. JANSSENS de BISTHOVEN, *art. cit.* p. 216. Ook bisschop Caimo (1754-1775) legde er tijdens zijn episcopaat nog eens de nadruk op dat er in zijn bisdom geen andere catechismus dan de Mechelse mocht gebruikt worden. P. POPPE, *o.c.*, p. 45.

24. M. CLOET, *Het gelovige volk in de 17de eeuw*, - NAGN, dl. VIII, p. 400.

25. P. POPPE, *o.c.*, p. 47.

26. Cfr. *Bijlage*, art. XII en correctie, *bijlage C*.

27. Cfr. *Bijlage*, art. XVII.

zowel voor de burgerlijke als de kerkelijke rechtbank konden gedaagd worden²⁸. Naast deze bevelen en dreigementen waren er ook middelen voorzien om de jeugd naar de lessen te lokken. Het toekennen van aflaten en vooral van prijzen moet in dit kader vermeld worden²⁹.

Ook Duysburgh zal geweten hebben dat het catechismusonderricht te Blankenberge ook wel eens «gebrost» werd. Daarom dienden de leerkrachten er goed op te letten wie afwezig was. De absenten moesten worden *berispt ende gecorrigiert*³⁰.

2. Het volksonderwijs

Het recht te onderwijzen is een van de rechten die de Kerk voor zich opeist om haar zending te kunnen volbrengen. De kerkelijke overheid was van oordeel dat het volk alleen door het onderwijs volwaardig toegang kon krijgen tot de waarheden van het christelijk geloof. Het godsdienstig geïnspireerd onderwijs werd aangezien als de hoeksteen van het katholiek herstel³¹. Het concilie van Trente schreef dienaangaande dan ook ingrijpende maatregelen voor. Het stipuleerde dat elke parochie op het platteland er voortaan een *ludimagister* diende op na te houden. Deze schoolmeester moest gezamenlijk door de pastoor, de deken en de plaatselijke heer benoemd worden³². Mede op initiatief van overheid en particulieren ontstonden op het platteland volksscholen waar de eerste beginselen van de lees- en schrijfkunst werden bijgebracht. Niettemin bleven religieuze invloeden sterk doorwegen op de ontwikkeling van het onderwijs³³.

Aan de hand van het schoolreglement wordt hieronder aandacht besteed aan de figuur van de schoolmeester, aan de leerlingen en de inhoud van het onderricht.

28. L. DECLERCK, *o.c.*, p. 123.

29. P. POPPE, *o.c.*, p. 53.

30. Cfr. *Bijlage*, art. XI.

31. J. ART, *Het Volksonderwijs in de Zuidelijke Nederlanden*, - NAGN, dl. VII, p. 268.

32. ID, *art. cit.*, p. 269.

33. H.J. ELIAS, *Kerk en Staat in de Zuidelijke Nederlanden onder de regeering der aartshertogen Albrecht en Isabella (1598-1621)*, Antwerpen, 1931, p. 260.

a. De schoolmeester

Maatschappelijke positie

In het decanaat Damme dienden in de 17de en 18de eeuw de lokale kosters voor het onderricht in te staan. De visiterende dekens stelden wel niet als een algemene regel dat de koster ook onderwijs moest geven, doch blijkbaar waren ze toch van mening dat beide taken wat samenhoorden, althans op de parochies waar er nog niemand specifiek als onderwijzer optrad. Op vele parochies was ook voor de koster de school het verlengstuk van de kerk³⁴.

In zijn schoolreglement spreekt Duysburgh steeds over de «schoolmeesters en de schoolmeestressen». Ons onderzoek wees uit dat er in die periode te Blankenberge één koster-schoolmeester en twee andere schoolmeesters als leerkracht optraden³⁵. De aanzienlijke bevolkingsgroei van de vissersstad in de 18de eeuw³⁶ was er verantwoordelijk voor dat de koster voor zijn onderwijstaak met lekeschoolmeesters werd geholpen. Verder bracht de stadsmagistraat in een brief van 6 april 1767 enkele wijzigingen aan aan het schoolreglement. Er werd toen ook uitdrukkelijk vermeld dat de stad *tot alles nogh onvoorsien is van schoolmeestressen*³⁷. Blankenberge, op dat ogenblik de volkrijkste³⁸ en bijgevolg ook de eerst in aanmerking komende gemeenschap in het decanaat Damme om — rekening houdend met de wens van de bisschoppen³⁹ — een vrouwelijke leerkracht te aanvaarden, had in 1767 dus nog steeds geen «schoolmeestressen». Ook na 1767 maken de bronnen geen gewag van een vrouwelijke leerkracht⁴⁰. Deze gegevens wijzen op de zeer marginale

34. P. POPPE, *o.c.*, p. 79.

35. ID., *o.c.*, p. 199.

36. Blankenberge telde in 1716 135 communicanten. In 1745/1746 steeg het communicantencijfer tot 900 en in 1764 tot 1.000. Zie P. POPPE, *o.c.*, p. 24.

37. Cfr. *bijlage C*.

38. Cfr. *supra*, p. 48.

39. Het derde provinciaal concilie (1607) bepaalde dat om alle brutaliteiten en gevaren te vermijden, de jongens uitsluitend van een man, de meisjes enkel van een vrouw, les mochten krijgen. Het verbod van coïstructie werd ook nog eens in 1694 door bisschop Bassery herhaald. De praktijk was meestal anders.

40. P. POPPE, *o.c.*, p. 70-79.

positie van de vrouw in de onderwijswereld⁴¹.

We meldden al dat in het decanaat Damme het schoolmeestersambt in de 17de en 18de eeuw meestal met het kostersambt gecumuleerd werd. Op het platteland werd immers vrijwel alleen in de wintermaanden, en soms voor slechts weinig kinderen, onderwijs verstrekt⁴². Het schoolmeesterschap was met andere woorden allesbehalve een voltijdse betrekking en de bezoldiging ervan was veel te klein om er van te kunnen leven⁴³. Kortom, het cumuleren van het schoolmeesterschap met een of andere functie was pure noodzaak. De kerk stond dergelijke cumuls toe, op voorwaarde dat ze geen schadelijk weerslag hadden op het onderwijs. Duysburgh pleitte echter voor extra voorzorgsmaatregelen. In zijn reglement verbood hij de leerkrachten van Blankenberge uitdrukkelijk *eenige exercitie te doen te weten als tappen, penewaerden ofte diergelycke functie*⁴⁴. De Blankenbergse schoolmeesters mochten dus zeker vanaf 1766 geen herberg uitbaten noch handel drijven⁴⁵.

Loon

Wat een schoolmeester precies met zijn lesgeven verdiende is niet zo gemakkelijk te achterhalen. Vooral de enge band met het kosterschap maakt het moeilijk om de exacte bezoldiging voor het lesgeven te bepalen. Verder lichten de bronnen ons doorgaans niet in gedurende hoeveel dagen en aan hoeveel leerlingen de schoolmeester les gaf. Vandaar dat slechts een algemeen beeld kan gegeven worden van de mogelijke componenten van dat inkomen.

Een eerste inkomstenbron was het schoolgeld, dat door de ouders werd bepaald. Het varieerde al naargelang van de welstand van de

41. In onze verhandeling werd deze stelling voldoende bewezen. Voor de twintig parochies van het decanaat onderzochten we voor elk jaar — en dit 200 jaar lang — wie les gaf. Slechts éénmaal werd een vrouw als leerkracht vermeld. Hoogstwaarschijnlijk gaf deze weduwe van een koster les omdat haar zoon nog te jong was om zijn vader als schoolmeester op te volgen.

42. De arbeidsintensieve economie slorpte tijdens de oogst of vissersmaanden alle jonge krachten op.

43. Cfr. *infra*.

44. Cfr. *Bijlage*, art. IV.

45. penewaerder = handeldrijver, zie E. VERWIJS, J. VERDAM, *Middel-nederlandsch woordenboek*, dl. VI, kol. 252-253.

ouders en het soort onderricht dat men kreeg⁴⁶. Bruno Duysburgh voorzag in zijn schoolreglement ook volgend merkwaardige regeling : de schoolkinderen (sullen) schuldigh zijn te betaelen, als zij in de maendt getreden zijn de halve maendt, ende de geheele maendt als de halve overtreden is. De ouders van wie de kinderen drie maanden, een half of volledig jaar school lopen, moeten met de leerkracht afspreken wanneer ze hem zullen betalen⁴⁷.

Ons onderzoek wees verder nog uit dat de schoolmeester geen vergoeding mocht vragen aan arme ouders. Op alle parochies van het decanaat werden deze leerlingen vanuit de middelen van de dis en de gemeente onderhouden. Dit kon de vorm van een vaste bijdrage, of een vergoeding per kind aannemen. De bedragen varieerden niet alleen van plaats tot plaats, doch wisselden ook in eenzelfde lokaliteit van jaar tot jaar. Op vele parochies kreeg de schoolmeester nog een supplement in natura zoals gratis woonst en enkele omhalingen van voedingswaren⁴⁸.

Intellectueel en moreel niveau

Onder het Ancien Régime, toen nog geen leerprogramma's voorhanden waren, was het belang van de persoonlijkheid van de schoolmeester zo mogelijk nog groter dan vandaag de dag. Vandaar dat in de rapporten van de visitatoren veel aandacht aan zijn persoon en zijn gedrag besteed wordt.

In het kader van de contrareformatie ging vooreerst en vanzelfsprekend een grote bekommernis uit naar de orthodoxie van de schoolmeester. Voor alle kandidaten gold dat niemand zijn opdracht mocht aanvaatten vooraleer hij de geloofsbelijdenis volgens de formule van Pius IV in de handen van de deken had afgelegd. Ook te Blankenberge werd dit als regel opgenomen in het schoolreglement van Duysburgh⁴⁹. Men hoopte aldus minder geschikte elementen tijdig te kunnen weren en de rechtgelovigheid van de leerkracht te waarborgen.

46. J. DE VREUGHT, *Histoire de l'enseignement élémentaire en Belgique*. D. I : *Des origines jusqu'au XVIIIe siècle*, (Cahier VII de la Revue des Sciences Pédagogiques), Brussel, 1939, p. 55.

47. Cfr. *Bijlage*, art. VI.

48. P. POPPE, *o.c.*, p. 86.

49. Cfr. *Bijlage*, art. III.

Aangaande de intellectuele en pedagogische bekwaamheid van de leerkrachten is maar weinig geweten. Een normatieve tekst met minimumeisen wat opleiding en vorming van een schoolmeester betreft, werd tot op heden niet gevonden. Van de meeste leerkrachten kon het intellectuele peil slechts indirect uit de appreciaties over hun ambtsuitoefening afgeleid worden. Relatief weinig opvoeders uit het decanaat Damme werden uitdrukkelijk als intellectueel minderwaardig gekwalificeerd⁵⁰.

De dekens van Damme wijdden ook een bijna systematische aandacht aan de morele hoedanigheid van de schoolmeesters. Slechts enkelen konden wegens hun berispelijk gedrag — vaak drankmisbruik — niet als toonbeeld voor de hun toevertrouwde jeugd gesteld worden. Berispelijk gedrag en plichtsverzuim hadden niet altijd een verwijdering uit het ambt als gevolg. De meeste schoolmeesters konden zich, door het beloven van de nodige beterschap, lang handhaven. Ook het gebrek aan betere en bekzamere kandidaten of de steun van de plaatselijke geestelijke of wereldlijke overheid die de betrokkenen meermaals de hand boven het hoofd hield, speelden hierbij ook een rol⁵¹. Ook Bruno Duysburgh legde er de nadruk op dat de leerkrachten gehouden worden *hun onberispelick te draegen in alle conversatien*⁵².

De benoeming

Te Blankenberge was het vanaf 1767 niet meer mogelijk om zonder *testimonium van de heere pastor* de schoolmeestersfunctie op te nemen. Ook voor buitenpoorters gold dat ze enkel voor het schoolmeesterschap in aanmerking kwamen als zij *souffisante certificatien hebben van hunnen eedt, pastor ende college der stadt ofte prochie daer zij last hebben gewoont*⁵³. Het schoolreglement werd daadwerkelijk toegepast. Zo had ondermeer de organist Josephus Van de Walle de positieve kwalificaties van de pastoor nodig vooraleer door de bisschop benoemd te worden⁵⁴. Het was evenwel slechts een bevesti-

50. P. POPPE, *o.c.*, p. 89.

51. P. POPPE, *o.c.*, p. 95.

52. Cfr. *Bijlage*, art. IV.

53. Cfr. *Bijlage*, art. III.

54. BAB, *parochiebundel Blankenberge*, F 27 en AE, B67, f. 113.

ging van de traditie. Ons onderzoek wees uit dat — alhoewel de pastoor inzake de benoeming nooit het alleenrecht had — zijn aandeel zeer belangrijk was inzake de keuze van een kandidaat. Zo is er in het decanaat Damme vaak sprake van de benoeming van een schoolmeester na advies, aanbeveling of getuigenis van een goede levenswandel door de pastoor. Het was eveneens mogelijk dat de kandidaat, na negatieve kwalificaties vanwege de pastoor, niet benoemd werd⁵⁵. De burgerlijke overheden zullen pas in de tweede helft van de 18de eeuw op sommige parochies een niet te onderschatten rol gaan spelen⁵⁶. Te Blankenberge bijvoorbeeld diende elke kandidaat-schoolhouder schriftelijk toelating te vragen aan het schepencollege⁵⁷. Voornoemde Josephus Van de Walle vroeg in 1767 aan de plaatselijk burgemeester en schepenen te mogen schoolhouden. De schepenen informeerde dan de bisschop dat *Joseph van de Walle sigh aen hem heeft ghepresenteert omme te exerceren de fonctie van schoolmeester*⁵⁸.

De uiteindelijke benoeming gebeurde in decanaat Damme in 80 % van de gevallen door de patroon van de parochie. Deze was meestal een abdij of kapittel, in sommige gevallen de bisschop van Doornik⁵⁹. De benoemde kandidaat legde vervolgens de geloofsbelijdenis af in handen van de deken⁶⁰. Ook ons onderzoek wees uit dat de clerus heel veel belang hechtte aan de rechtgelovigheid en het goed gedrag van de lesgever. Anderzijds bleek dat aan de bekwaamheid aandacht werd besteed, hoewel we kunnen aannemen dat een elementaire kennis van lezen, schrijven en rekenen zal volstaan hebben. Van een specifieke opleiding, laat staan van diploma's, is nergens sprake.

b. De leerlingen

Over de schoolgaande kinderen zijn slechts enkele losse gegevens bekend. Daar er geen leerplicht bestond, hing het volledig van de

55. P. POPPE, o.c. p. 98.

56. De invloed werd vooral bepaald door de grootte van hun financiële inbreng. Zie hiervoor T. MORREN, *Het onderwijs in het decanaat Diest tijdens de 17e eeuw*, Leuven, 1981, p. 34.

57. Cfr. *Bijlage*, art. III.

58. BAB, *parochiebundel Blankenberge*, F 27.

59. P. POPPE, o.c., p. 98.

60. Cfr. *supra*, p. 56.

ouders af of de kinderen al of niet school liepen. We konden met betrekking tot de dekenij Damme niet met zekerheid achterhalen of de belangstelling voor het onderwijs in de loop van de 17de en 18de eeuw echt toenam. Het toenemend aantal schoolmeesters is mogelijk een aanwijzing in die richting, hoewel de bevolkingsaanwas misschien slechts de enige oorzaak vormde. Zeker is dat de belangstelling in het zomer seizoen nog eens een flink stuk daalde. Schoollopen was dus een nogal vrijblijvende aangelegenheid⁶¹.

In hoever de meisjes aan het onderwijs deelnamen is nog moeilijker te beantwoorden dan de vraag naar de algemene belangstelling. Enkele concrete inlichtingen wijzen echter duidelijk in de richting van gemengd onderwijs. Zo beveelt Bruno Duysburgh in 1766 alle leerkrachten te Blankenberge aan zoveel mogelijk — in navolging van het derde provinciaal concilie (1607)⁶² — coïstructie te mijden. *Item dat de onderwijzinghe in lesen, schrijven ende andere handwercken soo veel mogelick van de kneghties door de schoolmeesters en van de dochterkens door de schoolmeestressen zal geschieden*⁶³. Ook voor de catechismuslessen moesten de jongens zich naar de kerk begeven in het gezelschap van een schoolmeester, de meisjes onder toezicht van een schoolmeesteres⁶⁴.

Of de meisjes evenveel of even weinig schoolliepen als de jongens is ons niet direct bekend. Er zijn echter redenen om aan te nemen dat de meisjes bij voorkeur werden ingeschakeld bij het verrichten van huishoudelijke taken zodat wellicht slechts de kleinsten, die thuis nog konden gemist worden, schoolliepen. Het is immers elders al vastgesteld dat de alfabetiseringsgraad van de meisjes veel lager lag dan die van de jongens⁶⁵.

Op welke leeftijd de kinderen schoolliepen en gedurende hoeveel jaren is niet te achterhalen. Voor de arme kinderen was twee à drie jaar wellicht een maximum ; voor de anderen ontbreekt gewoonweg elk gegeven.

61. ID., o.c., p. 111.

62. Cfr. *supra* .

63. Cfr. *Bijlage*, art. VIII.

64. Cfr. *bijlage*, art. XI.

65. G. ALGOET en C. VANDENBROEKE, *Alfabetisme in Vlaanderen en inzonderheid Zuidelijk Vlaanderen (eind 18de eeuw - 1870)*, - *De Gaverstreke*, del. V, 1977, p. 142-178.

c. De inhoud van het onderricht

Omwille van de overzichtelijkheid maken we een opdeling tussen de specifiek godsdienstige vakken en de eerder profane. In de praktijk lagen de zaken anders : ook het niet specifiek godsdienstig luik van het leerprogramma was uitgesproken religieus van inslag.

De godsdienstige opvoeding

De godsdienstige vorming was het basisbestanddeel van het leerprogramma van de toenmalige volksschool. In de ogen van de kerkelijke gezagdragers was de school immers hét middel om het contrareformatorische programma van de Kerk te verwezenlijken⁶⁶.

Dat van de schoolmeesters algemeen verwacht werd dat zij de religieuze vorming van de jeugd, ernstig zouden behartigen, blijkt ook uit het schoolreglement. In de inleiding legt Duysburgh er de nadruk op dat zijn statuten vooral betrekking hebben op het godsdienstig facet van de opvoeding. Ter verantwoording geeft hij als reden aan : *opdat uyteroydt worde de ongemaniertheydt soo in de gedaegde als beginnende jonckheyt en de ingeplant de liefde tot den bermhertigen Godt den lijdende heere Jesus Christus... de heilige Maget ende Moeder Godts Maria, ende tot alle de heyligen, alsmede de broederlycke liefde onder malkander*⁶⁷.

Niet alleen het catechismusonderricht maar ook het aanleren van de kerkzang moest bijdragen tot de christelijke opvoeding⁶⁸. Dit zangonderwijs beoogde de opluistering van de liturgische diensten. De kwaliteit ervan hing natuurlijk in grote mate af van de muzikale kunde van de betrokken lesgever.

Volgens het derde provinciaal concilie van Mechelen (1607), behoorde het eveneens tot de taak van de schoolmeesters om in de zondagsscholen de biechtvorm en het misdienen aan te leren⁶⁹. We kunnen gerust stellen dat, gezien het ontbreken van zondagsscholen in het decanaat, de dagscholen dit programmapunt wel zullen overgenomen hebben. Het schoolreglement van Duysburgh stipuleerde immers dat de leerkrachten van Blankenberge, verplicht

66. P. POPPE, *o.c.*, p. 119.

67. Cfr. *supra*, p. 64.

68. Cfr. *supra*, p. 49.

69. *Conc. prov. 1607*, tit. XX : *De Scholis*, C.C., p. 398.

waren hun leerlingen *in de manieren van biechten* te onderwijzen. Tevens dienden ze na bovengenoemde voorbereiding, hun leerlingen te begeleiden, naar de biecht en dat minstens drie maal per jaar ; namelijk : in de vasten, rond het catechismusfeest⁷⁰ en in de advent⁷¹. Duysburgh bepaalde eveneens dat de jongens, ook al hadden ze geen interesse voor het Latijn *de maniere van de misse te dienen* moesten aangeleerd worden⁷². Of deze godvruchtige opdrachten ook werden uitgevoerd, is bij ontstentenis van verdere informatie niet te achterhalen.

Het gebed — bedoeld én als uiting van godsvrucht én als een middel om de kinderen de voornaamste geloofswaarheden en gebeden te laten memoriseren — is nog een ander facet van het uitgesproken godsdienstig karakter van het volksonderwijs in de Nieuwe Tijd. De ordonnantie die aartsbisschop de Precipiano op 7 januari 1697 over het gebed in de volksscholen uitvaardigde geeft desbetreffend heel concrete instructies⁷³. Duysburgh kwam de wensen van de aartsbisschop tegemoet. De Blankenbergse onderwijzer bepaalde dat alle leerkrachten 's morgens, bij de aanvang van de schooldag, op hun kniën, de twaalf artikelen van het geloof, het Onze Vader, het Weesgegroet, de Tien Geboden van God, de Vijf Geboden der H. Kerk, de zeven Heilige Sacramenten en de vier uitersten⁷⁴ dienden te reciteren. Bij het einde van de ochtendlessen moest het *Salve Regine*⁷⁵ en het *Benedicte*⁷⁶ opgezegd worden. Na de middag hernamen dan de gebedenreeks van de vroege morgen en men eindigde de schooldag met het kruisteken, de Akten van Geloof, Hoop, Liefde en Berouw ; 's zaterdags kwam daar nog de litanie ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Loreto bij⁷⁷.

70. Meer informatie hebben we hier niet over. Mogelijk gaat het om de dag van de uitreiking van de catechismuspremieën.

71. Cfr. *Bijlage*, art. III.

72. Cfr. *Bijlage*, art. VIII.

73. Zie M.A. NAUWELAERTS, *Aartsbisschop de Precipiano († 1711) over volksonderwijs en catechismusonderricht. Het geval Diest, - Bijdragen tot de geschiedenis van het hertogdom Brabant*, dl. LIV, 1971, p. 205 en 208-209.

74. Doopsel, vormsel, biecht, eucharistie, priesterschap (wijding), huwelijk, heilig oliesel en dood, oordeel, hel en hemel.

75. Gebed tot O.L.-Vrouw.

76. Zegengebed dat voor de maaltijden werd opgezegd.

77. Cfr. *Bijlage*, art. XIII.

De profane vakken

Hoewel het godsdienstonderricht een ereplaats innam, werd de meeste tijd voorbehouden voor het leren lezen en schrijven. Het gebruik van stichtende handboekjes toont aan dat ook het leren lezen in een religieuze sfeer verliep. Opdat de katholieke jeugd zou opgroeien in de christelijke moraal en godsvrucht en niet zou verdwalen in *ongestichtige fabels*, werden de schoolboekjes scherp op orthodoxie en mentaliteit gecontroleerd. Middeleeuws hoofse romans, ridderromans, minnellyriek, hekeldichten... werden door bisschop Triest in 1621 als aangebrande literatuur bestempeld. Boekjes als *Reynaert de Vos*, *Floris ende Blanchefleur*, *uulenspiegel* en *Mariken van Nimmeghen* prijken voortaan op de door hem opgestelde lijst van verboden literatuur⁷⁸. Sommige schoolmeesters durfden het wellicht toch aan een boek dat op de censuurlijst voorkwam te lezen. Te Blankenberge werd dit vanaf 1767 *stiptelick verboden op exemplaire correctie ende op peyne van d'exercitie van schoolhouden te moeten laeten*. De Blankenbergse leerkrachten mochten geen *verboden boecken ofte liedekens, of die suspect zijn van ketterije ofte ondegellikheydt, of van quade manieren ofte die tot eenighe ondegellikheydt souden mogen tenderen* gebruiken. *Daarom en zalt van nu voortaan aen niemant geoorloft zyn eenige liedekens te comen singen binnen deze stadt ende vercoopen, ofte eenige andere boecken dan die bij de heeren commissarissen zijn geexamineert ende goedt gekeurt*⁷⁹.

Daar men meer moest betalen om de schrijfkunst en de *cyfferkonste* onder de knie te krijgen, is het aannemelijk dat de minder goeieden de schoolbanken verlieten eenmaal ze konden lezen. Rekenen kwam doorgaans enkel in de volkrijkste dorpen van het decanaat aan bod, en dan nog pas vanaf de 18de eeuw. Voor zover we konden achterhalen stond het Latijn nergens op het programma en werd het Frans slechts in een paar grote dorpen en in aparte schooltjes onderwezen⁸⁰.

Het bijbrengen van goede manieren aan de jeugd werd ook als een opdracht van de leerkracht beschouwd. Zo stelde Duysburgh in zijn

78. M. TERRY, *Volksboeken in het onderwijs. Een lijst van verboden boeken van de Brugse Bisschop Antoon Triest uit 1621*, - *Hand. Em.*, dl. CXX, 1983, p. 223-226.

79. Cfr. *Bijlage*, art. IX.

80. P. POPPE, *o.c.*, p. 144.

schoolreglement dat de *ongemantiertheydt* van de kinderen moest uitgeroeid worden, immers zo zegt hij : *aende goede opvoedinge der kinderen dependeert het welvaeren der geheele republicque*⁸¹. Daarom moeten de leerkrachten er onder meer voor zorgen dat de kinderen telkens ze het beeld van Jezus Christus, Maria of van een andere heilige passeren, eerbiedig zouden groeten. Tevens dienen ze over te waken dat de leerlingen respect hebben voor zowel de geestelijke en wereldlijke overheid als voor hun opvoeders. De schoolmeesters moeten er eveneens op letten dat er niet gepraat of gelachen wordt in de catechismuslessen, dat de kinderen elkaar niet beledigen, dat ze niet roepen en tieren, met stenen of stokken gooien of gevaarlijke spelletjes spelen⁸².

Te Blankenberge stond voor de meisjes ook handwerk op het programma⁸³. We weten echter niet wie, bij gebrek aan *schoolmeestressen*⁸⁴ de meisjes deze vaardigheid leerde.

We willen er tenslotte nog de nadruk op leggen dat de inhoud en de diepgang van het verstrekte onderwijs in de eerte plaats afhankelijk waren van de duur en de kwaliteit van het onderricht. Leerlingen die slechts in de winter schoolliepen bezaten minder vaardigheden dan zij die het hele jaar door de lessen volgden. Kinderen die slechts een paar jaar onderwijs volgden zullen in de regel minder goed hebben kunnen lezen en schrijven dan zij die bijvoorbeeld gedurende vier jaar naar school liepen. Hoelang de kinderen naar school gingen valt bij gebrek aan documenten niet meer te achterhalen.

*
**

Het volksonderwijs in verleden tijden staat thans volop in de belangstelling van het historisch onderzoek. Het opzet van deze bijdrage bleef beperkt tot het aanbrengen van één weliswaar stevige bouwsteen, namelijk een uitzonderlijk gedetailleerd reglement. Om dit beter te kunnen situeren werden, bij wijze van inleiding, enkele resultaten van een breder onderzoek m.b.t. het decanaat meege-deeld.

81. Republicque betekent hier de staat.

82. Cfr. *Bijlage*, art. IV en art. XVI.

83. Cfr. *Bijlage*, art. VIII.

84. Cfr. *supra*, p. 54.

BIJLAGE : Schoolreglement van Bruno Duysburgh, Blankenberge, 1766, en bijhorende documenten.

Brugge, Bisschoppelijk archief, reeks F nr. 27 :
Blankenberge

A. Verzoekschrift

Aen de zeer weerde en voorsienighe heeren Mynheeren burghmeester ende schepenen der stede en port van Blanckenberghe, etc. etc.

Suppliërende verthoont reverentlyck Bruno Duysburgh, vrijen schoolmeester binnen dese stad ende port voorseit, hoe dat tot een goedt ordre ende welgemaniertheydt onder de kinderen, principaelyck op het fait van de onderwysinge der christelycke leeringe, zoo inde kercke als in de schoulen der voornoomde stadt, noodig is te stellen ofte ordonneren sekere pointen van cueren ofte weth, de welcke de schoolmeesters der gesejde stadt schuldig sullen wesen te onderhouden ende naer hun vermogen te doen onderhouden, opdat uytgeroeydt worde de ongemanierttheydt soo inde gedaegde als de beginnende Jonckheydt ende ingeplant de liefde tot den bermhertigen Godt den lydenden heere Jesus Christus stervende aenden galgenboom des cruys, de heilige Maget ende Moeder Godts Maria, ende tot alle de heyligen, alsmede de broederlycke liefde onder malkander ;

zoo ist, dat hy suppliant hem keert tot u edele heeren omme benevens zijne doorluchtigste hoogweerdigheydt den heer Bischop van Brugge gesaemderhandt te statuëren ende goedt te kueren dese gevougde kueren, ofte andere nog by te vougen volgens het goetduncken van u edele heeren tot een volmaeckinge van een goedt ende vast ordre soo in de christelycke als stedelycke onderwysingen, als mede indien het mogelyk is te ordonneren de sondaegsche schole omme te voorkomen vele onwetentheden, en te beletten de ongeschicktheden die op de sondaegen en heylig daegen geschieden principaelyck voor de aerme ambachts en visschers kinderen die naer de dagelycksche schole niet en connen komen, als mede een avontschole voor de gedaegde jongekens, tot welcke u edele heeren wort aangemoedigt inde synode van Mechelen gehouden ten jaere 1570 ende 1607 als het fondament van alle goedt, ende geconfirmeert by onse genaedige princen Albertus en Isabelle, en begeiren op peyne van boeten voor de rycke ende straffe voor de aerme ofte ontreckinge van d'aelmoessen, de sondagsche schole te frequenteren.

Ende gemerckt den suppliant nu den tydt van twee jaeren is aenveert als schoolmeester ende kinderen heeft onderwesen inde christelycke leeringe ende letterconst en dat hy suppliant differente kinderen heeft van de welcke hy geen hope en heeft eenig recouvre te connen hebben, bidt hy suppliant de zeer voorsienighe heeren hun oogmercke te laeten vallen, en over 't selve den

suppliant te vereeren met eene gratieuse recompence over de gepasseerde jaeren.

Oodtmoedelyck biddende believe gedient te wesen geconsidereert het gone voorschreven ende welnaementlyck dat aende goede opvoedinge der kinderen gedependeert het welvaeren der geheele republicque, den suppliant, benevens de twee andere meesters te bekrachtigen met u edele heeren vermogen ter exclusie van andere, ende ter halle ofte stedenhuysse te laeten publiceren dese gevougde pointen ofte artyckelen van kueren opdat niemant en soude pretexeren cause van ignorantie 't welcke doende, etc.

(S) B. Duysburgh

B. Reglement

Cueren ordonnantien ende statuten omme de schoolmeesters ende schoolmeestressen der stede ende port van Blanckenberge onder het District van het Bisdom van Brugge, uytgegeven den derthiensten van Meye seventhien hondert sevenentstigh.

I : Omme redenen dat er in alle steden ende plaetsen die van goede oversten voorsien syn, een sonderlinge sorge gedraegen ende oogherck genomen moet worden op de onderwysinghe der jonckheyt, en de goede beledinghe des selfs, soo ist dat syne doorluchtigste hooghweerdigheyt Joannes Robertus Caimo, bisschop van Brugge, erfachtig cancelier van Vlaenderen ende mynheeren van het college van de stadt ende port van Blanckenberge hebben goedt gevonden gesaemderhandt te ordonneren ende statuieren dese naervolgende artyckelen, raekende de onderwysinghe der jonckheyt naer de gelegentheyte van desen jegenwoordigen tijdt, soo gedaen hebben in de naervolgende manieren, bevelende de schoolmeesters ende schoolmeestressen en deser stadt de zelve cueren ende statuten te onderhouden van nu voortaan ende in toecommende tijden, sonder zelve in 't geheele ofte deele te breken op peyne naer eysch van 't delict geboet te worden ofte de saecke sulcx verdiende van de voornoemde heeren het schoolhouden geinterdicteert te worden.

II : Alvooren sullen de schoolmeesters ende de schoolmeestressen staen ter ordonnantie van de heeren commissarissen tot toesicht van de scholen gedeputeert van wegens den zeer eerweerdigsten heer den bisschop van Brugge ende weerde heeren van 't college der voornoemde stadt, die de zelve scholen sullen visiteren soo dickwils en wanneer sy dat sullen geraedigh vinden, ende ordre stellen als den noodt vereyschen zal in de affaeren de scholen raekende die van soo groote importantie niet en zijn dat zij aen zyne hooghweerdigheyt en het college voorseydt gerapporteert soudent moeten worden.

III : Item dat niemant binnen dese stadt ende schependomme van diere en sal vermogen te excerceren ofte doen de functie van schoolhouden met dat

er aencleeft, tenzy hij ofte zy met een testimonium van de heere pastor versoeckt admisse van zyn hooghweerdigheyt ende myn heeren van den collegie alhier, ende dat schriftelick, ende volgens het heyligh concilie van Trenten, het tweede provincial van Mechelen ende het plaacet van hunne serenissime hoogheden Albertus en Isabella van den lesten ougst 1608 voor de exercitie van schole, te doen in handen van den Heer landtdeken commissaris van syne doorduchtigste hooghweerdigheyt tot toesicht van de scholen, de belydenisse des geloofs ingevolge de bulle van den paus Pius den vierden. Vremde schoolmeesters ofte schoolmeestressen hun alhier willende placeren zullen moeten souffisante certificatie hebben van hunnen eedt, Pastor ende college der stadt ofte prochie daer zy last hebben gewoont.

IV : Iem alle de schoolmeesters, ondermeesters ende schoolmeestressen worden gehouden hun onberispelick te draegen in alle conversatien, sonder eenige exercitie de meesters ofte meestressen niet betaemende te doen te weten : als tappen, penewaerden ofte diergelycke functie. Item dat geen meesters ofte meestressen en gedogen dat hun schoolkinderen den eenen den anderen injuriere met woorden ofte wercken ofte aen andere scholen roepen ende tieren ofte smyten met steenen, stocken ofte iedt diergelyckx ; daeren boven hunne kinderen scherpelick verbieden te spelen met speyte buyssen, ofte diergelycke spelen, waerdoor groote moyelickheden kunnen voorvallen ; ende als sulckx soude bedreven worden, zullen soodaenige kinderen — de correctie niet willende aenveerden — overgegeven worden aen de heeren commissarissen om by hun gestraft te worden.

V : Item de schoolmeesters ende schoolmeestressen sullen hun waghten d'een den anderen te ontrecken op peyne als sulckx soude connen betoont worden gecorrigeert te worden by de heeren commissarissen, als wesende tegen alle broederlicke liefde.

VI : Item de schoolkinderen sullen schuldigh sijn te betaelen, als zy in de maendt getreden sijn de halve maendt, ende de geheele maendt, als de halve overtreden is die by den jaere, halven jaere ofte drije maenden besteedt zyn, sullen betaelen op sulcken maniere, als tusschen den besteder ende den schoolmeester ofte schoolmeestresse ondersproken is.

VII : Item dat geen schoolmeester ofte schoolmeestresse en sullen aenveerden eenige kinderen komende van andere scholen tenzy de andere meesters of meestressen ten vollen voldaan zyn, op peyne van selfs het schoolgeldt te moeten betaelen, indien zy daer van mondelinge ofte schriftelick gewaerschauwt zyn geweest.

VIII : Item dat de onderwysinghe in lesen, schryven ende andere handtwerken, volgens den 20 Tit. het 3 cap. van het voorseyde synode van Mechelen, soo veele mogelick van de kneghties door de schoolmeesters en van de dochterkens door de schoolmeestressen zal geschieden ; ende hunne schoolkinderen sullen leeren de Benedicite en de gratie te seggen voor ende naer

eten ; item de kneghties de maniere van de misse te dienen, al ist dat zy voorts geen Latyn en willen leeren ; alsoock den Mechelsen Catechismus en geenen anderen van desen bisschop geapprobeert ; voorts worden de schoolmeesters ende schoolmeestressen gehouden 's morgens in 't begin van de schole op hunne knien te lesen het geloove, den onsen vader en weest gegroet, de thien geboden godts, de vyf geboden der heylige kercke, de seven heylige sacramenten en de vier uyttersten ; de schole eyndigende de Salve Regina met het versken ende gebet, benevens de Benedicite ; naer middagh de schole beginnen gelyck 's morgens, ende in 't eyndigen het Cruysgebed met de gratie ; de acten van geloove, hope, ende liefde, en van berauw ; als mede des saterdags de litanie van onse Lieve Vrouwe van Lorrette met de versen en het gebedt, als oock op de avonden van haere feestdaegen.

IX : Item wordt stiptelick verboden op exemplaire correctie ende op peyne van d'exercitie van schoolhouden te moeten laeten, dat geen schoolmeesters ofte schoolmeestressen en gedogen dat de kinderen in hunne scholen leeren eenige verboden boeken of liedekens, of die suspect zyn van ketterije ofte ondegelickheydt, of van quaede manieren ofte die tot eenighe ondegelickheydt souden mogen tenderen ten dien eynde en zalt van nu voortaan aen niemant geoorloft zyn eenige liedekens te comen singen binnen dese stadt, ende vercoopen, ofte eenige andere boecken, dan die by de heeren commissarissen zyn geexamineert ende goedt gekeurt.

X : Item de schoolmeesters ende schoolmeestressen sullen schuldigh wesen hunne kinderen te geleyden naer de kercke ten een uren precys, als wanneer als dan maer en magh de kercke geopent worden, om de kinderen met alle stilligheydt in de zelve te geleyden en hun te doen sitten elck op zyne bequaeme plaetse, als oock geheel den tydt van den catechismus present te wesen ofte in voorvallende occasien den eenen meester ofte meestresse voor den anderen te suppleren.

XI : Item de meesters ende meestressen sullen letten op de absenten, de welcke naer verdiensten sullen worden berispt ende gecorrigiert, die sonder consent sulckx sullen doen. Voorts de kinderen die niet te scholen en gaen, sullen de kneghties hun moeten begeven onder de protectie van een van de meesters, de dochterkens onder de protectie van een van de meestressen, de welcke niet en zullen mogen veranderen sonder consent ofte voorweten van den heer pastor, ende als dan de wete doen aen den meester ofte meestresse onder wiens protectie zy zyn geweest, om de zelve op hunne catalogue uyt te doen, opdat zij meesters ende meestressen niet en zouden bedrogen worden.

XII : Item de schoolmeesters als oock de schoolmeestressen sullen alle saterdagen 'snamiddaghs in hunne schole catechismus doen ende elck hunne kinderen op hunnen toer doen de lessen opseggen van den catechismus van Mechelen ten minste van elck twee des sondags in de kercke.

XIII : Item sullen de schoolmeesters ende schoolmeestressen hunne kinderen moeten geleyden ter biechte op de biechtdaegen — de zelve gestelt zynde byden heer pastor — ende dat ten minsten dryemaels 's jaers, te weten in den vasten omtrent de feeste van den Catechismus, en in den advent, op welcken tydt de schoolmeesters ende schoolmeestressen hunne kinderen sullen onderwysen in de manieren van biechten, alles nochtans naer het goetduncken van den heer pastor.

XIV : Item sullen de schoolmeesters ende schoolmeestressen met hunne schoolkinderen op den feestdag van den catechismus komen ter missen en naermiddag ter vesperen en lof, als oock sullen letten dat de leerende communicanten naer den catechismus op alle de sondaegen blijven ter vesperen ende lof, om alsoo allengskens de godtvrugtigheyt hun in te planten.

XV : Item opdat alles precieselick soude onderhouden worden, sullen de schoolmeesters ende schoolmeestressen by hun houden de catalogue van alle de kinderen, in de welke sy sullen aenteekenen die in geender manieren en willen gehoorsaemen aen dese ordinantien omme by de heeren commissarissen gecorrigeert en ist noodt exemplairelick gestraft te worden, ofte ter discretie van de heeren van den college.

XVI : Voorts worden de kinderen gehouden passerende voor eenige beelden van Jesus Christus, de heylige Maget Maria, als andere heyligen de selve eerbiedelick te groeten ; als oock behoorlick respect te draegen aen hunne oversten soo geestelick als weirelick ; mitsgaeders zoo aen de ondermeesters als aen de schoolmeesters ende meestressen, en aen de zelve in alles gehoorsaem te wesen op peyne van te sullen gecorrigeert, en ist noodt gestraft worden.

XVII : Item sullen de kinderen hun wachten van te klappen oft te lachen ten tyde van den catechismus, als oock op andere tyden in den kercke, mitsgaeders te staen oft te knielen omtrent oft op den communiebank en predickstoel op peyne van correctie ; nemaer sullen de kinderen hun moeten vougen by hun ouders ofte naeste vrienden, om alsoo de jonckheydt de godtvrugtigheydt en eerbiedigheydt die men in de kercke verplicht is te oeffnen, allengskens beter te connen doen onderhouden.

XVIII : Eyndelycks sullen de schoolmeesters ende schoolmeestressen alvoorens sy sullen hunne schole openen, moeten doen in handen van de heeren commissarissen den naervolgende eedt :

Ick N.N. beloove ende sweire, dat ick getrauwelyck de kinderen ende jonckheydt sal leeren ende instrueren in al hetgene overeen comt met de leeringe van onse Moeder de Heylige Catholycke en Apostelycke kercke, ende dat ick hun geen boecken en zal voorlesen, nochte in myne schole geleert of gebruyckt en sullen worden, die eenige ongeschickte, kettische ofte daer van suspecte leeringe souden connen behelsen, maer alleenelyck

sulcke die streckende syn tot de goede zeden ende godtvruchtigheyt. Soo helpt my Godt en dese Heylige Evangelien.

Syne doorluchtigste hoogweerdigheyt ende de Heeren van 't collegie voorseyt, reserveren sikh gesaemenderhandt dese cueren t'amplificeren, restringeren, ende corrigeren volgens dat sy lieden in raede sullen vinden⁸⁵.

Sullende tot beter onderhoudinghe van alle het voorschreven, naer dat dese cueren behoorlyck gepubliceerd zullen zyn geweest, alle jaeren tweemaal op St. Lucas ende op St. Leodagh ter presentie van de heeren commissarissen voorgelesen worden, als wanneer alle schoolmeesters ende schoolmeestressen oock sullen moeten present syn. Was onderteeckent J.R. Bisschop van Brugge.

Naer collatie ende correctien gedaen is dese bevonden met syn origineel overeen te komen. Quod attestor. Brugis 13 maii 1767.

(S)C. Beerenbroeck, de secretis.

85. Er werden inderdaad verbeteringen aangebracht. Zie bijhorende brief van 6 april 1767.

C. Correcties

Blankenberge den 6 april 1767

Seer Eerweerden Heer,

Sende u eerwaarde hier nevens te retour de cueren voor de schoolmeesters ende schoolmeestressen die ick in conformiteyt van u eerwaarde geerden van daeten 20 mars ter collegiale vergaederinge hebbe geexibeert, ten fine van examinate, naer welcke sy gedint hebben geweest te selve te aenveerden ende my gelast den dobbel daer af te maecken den welcken ick u eerwaarde hier insgelyckx toe senden met de naervolgende reflexien die Burgemeester ende schepenen daerop hebben gemaect ten fine van die daer in te inserrenen alvooren d'approbatie van syne doorluchtige hoogweerdigheyt.

Als te weten op het 9^e art. uyt te laeten om eenige critique voor het toecomende te eviteren de woorden in verbis «of ten minsten in de kercke weesen».

Op het elfste art. : om redenen wy tot als nogh onvoorsien zyn van schoolmeestressen : «de dochterkens oock by de schoolmeesters tot naerder ordonnantie».

Op het 12^e art. wij vreesen dat de schoolmeesters ende schoolmeestressen hun souden vernoegen met de lesse op te doen seggen in hunne schoole des saterdaghs sonder catechismus te houden, daarom worter versoght by 't geseyd artikel te voegen het gelinieerde : «de schoolmeesters ende meestres-

Het schoolreglement van Bruno Duysburgh Blankenberge

sen zyn gehouden alle saterdage 's namiddaghs in hunne schoole catechismus te houden ten uren».

Het college insisteert geel crachtigh op den eedt om des te beter de meesters ende meestressen in subordinatie te houden, als oock op het discerneren van eene cleyne boete in profyfte vande aermen tot laste van de meesters ende meestressen. Hiermede dan betrouwende u eerweerdigheyt sal gelieven op alles attentie te nemen, hebbe d'eere van my te teecken seer oprechtelyck,

uw dienaer,
P.J. SEMAESSE
schepen